

стали його супутниками, порадиниками і предметом уважного вивчення. Чи не від перебування у полоні співу до великого поета приходили божественні думки, які до цього часу вражають нас своєю святістю?

У неопублікованій передмові до «Кобзаря» Шевченко закликає письменників вивчати справжнє життя простолюду: «Щоб знати людей, то треба пожити з ними. А щоб їх списувати, то треба самому стати чоловіком, а не марнотрателем чорнила і паперу», звернутися до народної культури, в якій він бачить джерело естетичного натхнення: «...прочитайте ви думи, пісні, послушайте, як вони співають, як вони говорять меж собою шапок не скидаючи, або на дружньому бенкеті як вони згадують старовину і як вони плачуть, неначе справді в турецькій неволі або у польського магнатства кайдани волочать...»

Очевидно, що народна пісня була для поета чимось більшим, значущим, підтримувала його у важкі часи, у важку негodu, в горі і радості, допомагала зберігати людську гідність. Перебуваючи на засланні у Кос-Аралі, Тарас Шевченко всю тугу за рідною землею виливав у своїй поезії.

В. Шаян писав, що Шевченкова велич проста і природна і що такі висоти здобуваються титанічними зусиллями і працею цілих поколінь. Справді, яка ще нація має такого співця, поета, художника, який би зіграв величезну роль у формуванні національного самопізнання? Завдяки глибоким знанням з історії України, через розуміння рідної пісні як вияву духовних цінностей, ментальності народу, його Долі, Шевченко справді був великим українознавцем, людиною правди. Він є близьким і зрозумілим своєму народу, бо знав його пекельні болі та пісні («...Без золота, без каменю, //

Без хитрої мови...»), співав разом з ним. Він осягнув сучасну йому Україну всім серцем, бачив її майбутнє і закликав: «Борітеся – поборете!» Відчуваючи велич Тарасової особистості, у статті «До Шевченкових роковин» Є. Маланюк писав: «Не є вже Шевченко ані селянським співцем, ані «селянським королем» (Ю. Липа), ані навіть, мовляв, тим «кобзарем». Є він складним виразом нашого всенаціонального творчого духу. І є він дотеперішньою вершиною нашої національної культури в якнайширшій значенні цього слова. І як би не поточилася далі наша історія, з цієї висоти вже нікому не пощастить Шевченка стягнути до наївно-простацького та фальшивого минулого» [9, с. 3].

Ніби все про нього знаємо. Стільки читано-перечитано, передумано, а все ж приходиш до думки, що Шевченко як явище – невичерпний, неосяжний, феноменальний, істинний, бо за кожним його словом стоїть Україна, а ми на шляху до неї.

1. Білозерський М. Спогади / М. Білозерський // Киевская старина – 1882. – № 10. – С. 66–71. 2. Брюховецька Л. Тарас Шевченко в кіно / Л. Брюховецька // Кіно-Театр. – 2003, ч. 3. – С. 23. 3. Гончар О. Вступна стаття / О. Гончар // Шевченко Тарас. Кобзар. – К.: Дніпро, 1983. 4. Горленко В. Альбомы і рисунки Шевченка в зібранні В. В. Тарновського / В. Горленко // Киевская старина. – 1886. – № 2. – С. 402–409. 5. Конисский А. Жизнь украинского поэта Т. Г. Шевченка / А. Конисский – Одесса, 1898. – 231 с. 6. Королюк Н Полум'яне слово Шевченка в музиці / Ніна Королюк. – К., 1995. – 197 с. 7. Куліш П. Хуторна поезія / П. Куліш. – Львів, 1882. – С. 25–26. 8. Людкевич С. Про основу і значення співності в поезії Шевченка. / С. Людкевич // Дослідження і статті. – К., 1976. – С. 128–137. 9. Маланюк Є. До Шевченкових роковин / Є Маланюк // Свобода. Український щоденник. – 1968. – Ч. 45. – 8 березня – С. 3. 10. Стороженко М. Дві записні книжки Шевченка / М. Стороженко // Нова рада. – 1908. – С. 32.

Микола Обушний

Політичні ідеї у поетичній спадщині Тараса Шевченка

У статті розглядаються політичні аспекти творчої спадщини Тараса Шевченка. Акцентується увага на представленні в поезії Тараса Шевченка ідей державної незалежності, політичної свободи та соціальної справедливості.

The political aspects of Taras Shevchenko's creative works are examined in the article. Attention is accented on presentation in Taras Shevchenko's poetry ideas of state independence, political freedom and social justice.

Відомий грецький мислитель стародавнього світу Аристотель визначав людину як істоту політичну. Не буде великим перебільшенням, якщо подібну метафоричність застосуємо при аналізі політичності поетичних текстів Тараса Шевченка.

Поставлене завдання аж ніяк не можна віднести до простих, оскільки Тарас Григорович Шевченко за наявними відомостями написав понад 240 поетичних текстів – віршів, балад, поем, драму «Назар Стодоля» та дві незавершені драми, а також близько десяти повістей (більшість з яких, на жаль, втрачена), Буквар для народних шкіл; у його доробку публіцистичні, літературно-критичні та інші праці. Наочно прослідковується політичність Тараса Шевченка у багатьох його картинах.

Звісно ж, що провести аналіз всієї творчої спадщини Тараса Шевченка на предмет виявлення у них політичної складової не уявляється можливим. Тому увага буде зосереджена на тих, які, на погляд автора, дають можливість глибше розкрити і зрозуміти сам зміст політичних ідей, якими керувався Тарас Шевченко при написанні поетичних творів, загалом у своєму житті.

Відомо, що політичні погляди, як у цілому і політичний світогляд будь-якої людини, формується під впливом не тільки тих обставин, у яких вона живе, але і одержаних від попередніх поколінь знань, а також досвіду, як свого, так і інших народів. Ця аксіома загальновідома і повною мірою може бути застосована

при аналіз політичних ідей Тараса Шевченка, їхньої рецепції у поетичних творах.

З раннього дитинства Тараса Шевченка цікавила історія козацтва. І це не випадково, оскільки він за походженням з козацького роду. Про свій козацький родовід ще у дитинстві він довідався від дідів як по материнській, так і по батьківській лінії. У своєму житті Тарас Шевченко неодноразово підтверджував, що у нього щира козацька душа. Його романтизовані поезії сповнені безмежної любові і поваги до козаків. Тому історія козацтва, її художнє історико-політичне осмислення у творчості Тараса Шевченка відбувалося в добу, коли, як писав сам геній, – від «молдованина аж до фіна все мовчало», і тільки-тільки почали з'являтися перші паростки українського національного, перш за все, культурного, а з ним і політичного відродження.

Справжній революційний вплив на національне відродження українців справила публікація у Санкт-Петербурзі (1840 р.) «Кобзаря» Тараса Шевченка. До першого видання було включено всього вісім творів: «Перебендя», «Катерина», «Тополя», «Думка» («Нащо мені чорні брови»), «До Основ'яненка», «Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Думи мої, думи мої, лихо мені з вами».

Сам факт публікації «Кобзаря» засвідчив розгортання національного відродження на українських теренах з одночасним закладенням підвалин для розвитку української політичної думки нової доби, в основі якої був покладений державницький принцип.

При цьому підкреслимо, що кожне нове прочитання творів Тараса Шевченка все переконливіше доводить, що він не тільки поет, який образним поетичним словом відтворив славне історичне минуле українського народу, але дав йому достатньо глибоку та об'єктивну політичну оцінку, яка адекватно відповідала тому опоетизованому періоду життя українців, про який писав наш геній. Не випадково ж М. Драгоманов, який присвятив Шевченкові близько 50 праць, у більшості із яких він аналізував творчість поета у контексті її політичності, визначив головний зміст (осердя) його політичних ідей – пробудження свого народу з політичної летаргії.

Т. Шевченко майстерно застосовував загальнонауковий порівняльний метод вивчення суспільних явищ, порівнював вільне та героїчне минуле свого народу і принизливий його сучасний стан, з одного боку, віддавав належне здобутим заслугам народу і гетьманів, а з іншого – нещадно висміював їх за вади смиренності та податливості.

Зокрема, у низці своїх ранніх ліро-епічних поем: «Тарасова ніч», «Іван Підкова», «Гамалія», «Невольник» Тарас Шевченко опоетизовував уславлених гетьманів та отаманів Дмитра Байду-Вишневецького, Петра Сагайдачного, Петра Дорошенка, Івана Сірка, Антона Головатого та інших козацьких ватажків, під керівництвом яких здобувалися перемоги у боях з ворогами українського народу. Зокрема, про козацького діяча і отамана, командувача козацької військової

флотилії на Чорному морі під час російсько-турецької війни 1487–1491 рр. А. Головатого Тарас Шевченко у посланні «До Основ'яненка» писав:

Наш завзятий Головатий
Не вмере, не загине:
От де, люде, наша слава,
Слава України! [4, с. 57]

Як великий майстер поетичного слова у поемі «Іван Підкова» Тарас Шевченко описував простою та зрозумілою мовою минуле нашого народу, яке легко запам'ятовується навіть у деталях і, звісно ж, що викликає позитивне уявлення про могутність козацької держави, талановитість її гетьманів, які здійснювали в ній політичне правління.

Було колись – в Україні
Ревіли гармати;
Було колись – запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу, і волю... [4, с. 59]

Тарас Шевченко гнівно засуджує імперську політику сусідніх держав – Польщі та Росії, котрі свої територіальні, національно-політичні та господарські апетити задовольняли за рахунок українського народу.

Царську Росію, яка проводила щодо українського народу репресивну політику, Т. Шевченко називає «тюрмою пригноблених народів», де «на всіх язиках все мовчить».

Особливо гнівно засуджує Тарас Шевченко правителів царської Росії, називаючи, зокрема, російського царя Петра I – «тим Першим, що розпинав нашу Україну», «болота засипав благородними костями» козаків, і на їх «трупах катованих поставив столицю». У поемі «Сон» Тарас Шевченко називає Петра I «людодідом», «змієм» та «каторгою» українських козаків, а Миколу I «жандармом Європи», оскільки його репресивна політика вкрай негативно оцінювалась не тільки українським, але і іншими народами європейських країн.

Російську імператрицю Катерину II Тарас Шевченко називає поневолювачкою, «голодною вовчицею», «лютим ворогом» України («Великий льох»), яка замість обіцянки «возвести малоросійський народ на вищий ступінь щастя» знищила його волю та «доконала вдову сиротину» («Сон»).

Відомий учений-шевченкознавець Ст. Смаль-Стоцький зробив достатньо цікавий висновок щодо політичного змісту поеми Тараса Шевченка «Сон», яку він зарахував до найбільш політичних поем, бо в ній «поет змалював не тільки тодішній політичний та державно-правний лад на Україні та посередньо і в Росії взагалі, але головню і державно-правне становище України супроти Росії» [2, с. 63].

У ліро-епічній поемі «Гайдамаки» Тарас Шевченко закликає український народ до пробудження національної свідомості, морального очищення, оздоровлення духу народного. Гайдамацькі ватажки – це справжні провідники народних мас, яким належить очолити визволення українців від іноземного,

насамперед, російського поневолення і разом із прогресивними поляками побороти ворожнечу та здобути волю.

І сьогодні актуальними залишаються слова Тараса Шевченка із поеми «Катерина», в якій доля обманутої дівчини Катерини пов'язується з долею України. Для України союз з Московією – лихо, неволя і недоля. Через цей союз Україна, як і Катерина, змушена спокутувати свої гріхи, бо кохання до москаля призвело до того, що «слава на все село недобра стала» [1, с. 31].

Недобру славу про Україну і сьогодні серед європейських країн розповсюджує Москва, зокрема, щодо несанкціонованого відбору Україною газу. У цьому контексті, як і у царські часи, так і сьогодні, актуальними залишаються добре відомі рядки із поеми Т. Шевченка «Катерина»:

Кохайтеся, чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалі – чужі люди,
Роблять лихо з вами.

Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине;
Піде в свою Московщину,
А дівчина гине... [4, с. 30]

У містерії «Великий льох» три аркуші Тарас Шевченко пише про кару тим людям, котрі хоч якось сприяли експансіоністській політиці москалів в Україні: «перша душа карається... її в рай не пускають», бо вона важко согрішила, «перейшла шлях» Богдану Хмельницькому, коли він їхав у Переяслав «Москві присягати», «друга душа... карається за те, що напоїла московському цареві коня в Батурині, ...як він їхав в Москву із Полтави». Ця душа виправдовується, що діяла несвідомо. «Я того й не знала, що я тяжко согрішила». «Третя душа карається, оскільки вона согрішила ще немовлям, коли те глянуло на золоту галеру з Царицею Катериною II і усміхнулося... Та й духу не стало!» [4, с. 252, 253, 254]

Пригноблене становище українців викликало у Т. Шевченка протест і він закликає до боротьби «на ворога стати», бо «московський ведмідь-цар не є таким грізним, як про нього думають. У поемі «Кавказ» Тарас Шевченко закликає пригноблені народи: «Борітеся – поборите! / Вам Бог помагає! / За вас правда, за вас слава / І воля святая!» [4, с. 87]

Важко переживав Тарас Шевченко за поневолений закріпачений український народ і шукав причини його тяжкої долі. Небезпідставно звинувачуючи найвідоміших українських гетьманів Богдана Хмельницького та Івана Мазепу за їхні невважені кроки, котрі хоч і спрямовувались на здобуття незалежності, однак призвели до ще більшої залежності українців від північної сусідки.

Занепад Богданової столиці Чигирин Т. Шевченко у поемі «Гайдамаки» ототожнює із знедоленим становищем всієї України:

Гетьмани, гетьмани, якби-то ви встали,
Встали, подивились на той Чигирин,
Що ви будували, де ви панували!

Заплакали б тяжко, бо ви б не пізнали
Козацької слави убогих руїн.

Тарас Шевченко у ряді інших своїх творів звертається до постаті Богдана Хмельницького, називає його «славним», «благородним», «геніальним бунтарем». Проте, Т. Шевченко у жодному своєму творі позитивно не згадує дії Богдана Хмельницького, пов'язані з підписанням ним Переяславської угоди, неодноразово звертаючи увагу на політичну і дипломатичну нерозсудливість, яка призвела до невинуватості політики.

З цього приводу у поемі «Розрита могила» (1844) Тарас Шевченко писав:

...Ой Богдане!
Нерозумний сину!
Подививсь тепер на матір,
На свою Вкраїну,

...Ой, Богдане, Богданочку!
Як би була знала,
У колісці б задушила,
Під серцем приспала [6, с. 260].

Отже, Тарас Шевченко однозначно стверджує, що не може пробачити великому гетьману ту помилку, яку допустив Б. Хмельницький, підписавши ганебну для українського народу Переяславську угоду. Однак, у поемі «Спи, гетьмане, поки встане правда на сім світі», яку присвятив світлій пам'яті Б. Хмельницького, Тарас Шевченко висловлює глибоку повагу до нього, зокрема за те, що той визволив Україну з тяжкої польської неволі. Неоднозначне критично-позитивне ставлення Тарас Шевченка до Богдана Хмельницького пов'язане з тим, що з його прямої згоди Україна була передана в обійми російського «старшого брата» та ним же і поневолена. Цей протекторат і перетворився на справжнє соціальне й національне закабалення українського народу.

Об'єктивно, тобто відповідно до своїх заслуг перед українським народом оцінює Тарас Шевченко і діяльність інших українських гетьманів. У ряді своїх поем він дає позитивну оцінку діяльності одного із найвизначніших українців-гетьманів Івана Мазепи. Незважаючи на поразку у Полтавській битві, Т. Шевченко називає його патріотом, а не зрадником своєї Батьківщини, високо оцінює заслуги Івана Мазепи перед українським народом.

Серед основних причин поразки у Полтавській битві Т. Шевченко називає непорозуміння у святій справі боротьби за свободу свого народу між Іваном Мазепою та білоцерківським і фастівським полковником Семеном Палієм. Останнього Тарас Шевченко називає «славним», оскільки С. Палій самовіддано боровся з ляхами, але засуджує за його проросійську орієнтацію.

Тарас Шевченко гнівно засуджує тих гетьманів, полковників та їм подібних керманічів, котрі зрадили українську справу, пропонували автономістські чи федералістичні концепції української державності. Він дає вкрай негативну оцінку Івану Самойловичу, Івану Скоропадському, Кирилу Розумовському. Гнату Галагану, Василю Кочубею, Адаму Киселю,

всім, хто пропагував або проводив антиукраїнську діяльність, яка призвела до нещастя та «воєн». Зокрема, Адама Кисіля критикував за те, що той намагався правдами й неправдами утримати Україну у польському поневоленні, полковника Гната Галагана та генерального писаря Василя Кочубея за те, що вони зрадили українську справу, перекинувшись на бік Петра I у найвідповідальніший момент мазепинської спроби позбутися російської зверхності над Україною тощо. У своєму посланні «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм, в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє» про таких зрадників української справи Тарас Шевченко писав:

Раби, підніжки, грязь Москви.
Варшавське сміття – ваші пани,
Ясновельможнії гетьмани...
Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають [4, с. 291].

Допоки продовжуються дискусії з приводу того, як ставився Тарас Шевченко до ідеї українського панславізму, що була визначальною у діяльності Кирило-Мефодіївського товариства. При цьому зауважимо, що ідея панславізму, яка пропагувалася Кирило-Мефодіївцями, принципово відрізнялася від російської, прийнятої великодержавною імперською ідеологією, і яка мала на меті приєднання слов'янських народів і їх земель як провінцій до Росії – «Третього Риму». Знаючи про це, все ж деякі дослідники-шевченкознавці не знаходять однозначної відповіді, хоч з авторського погляду, на це питання відповіді нескладно. Оскільки ще до знайомства з кирило-мефодіївцями у Тараса Шевченка був сформований національно-політичний ідеал, в основу якого була покладена ідея не політичної автономії України чи союзу «непідлеглих слов'янських народів», а ідея політичної самостійності України без будь-яких зазіхань на самостійність чи підпорядкованість інших слов'янських народів.

Початки формування ідеї політичної самостійності України помітні ще у ранній період творчості Т. Шевченка. І цей ідеал він проніс через все життя. Навіть у засланні він не відмовився від головної своєї ідеї і сам про це писав: «Караюсь, мучуся, але не каюсь».

З урахуванням вище сказаного автор солідаризується з висновком українського дослідника діаспори Ю. Охримовича про те, що «Національно-політична ідеологія Шевченка сформувалася ще до його знайомства з Костомаровим, і в національних справах, як взагалі в політичному і національному радикалізмі Шевченко мав більший вплив на Костомарова, ніж навпаки... Шевченкова муза раніш від Кирило-методіївського Братства сформулювала його національно-політичний ідеал, ідеал політичної незалежності України, – в далеко яснішій та радикальнійшій формі... Змінялися громадські настрої поета, змінялися його особисті переживання та погляди, а ідеал політичної самостійності рідного народу світив йому ціле життя

і накладав свою печать на всю його творчість» [3, с. 50–51].

У «Заповіті» Тарас Шевченко закликав українців до всенародної боротьби, поривання кайданів. А при необхідності і окроплення своєї волі «вражою злою кров'ю» з тим, щоб зробити «волю національну і державну».

Відтак, вважати, що Тарас Шевченко «заблудився підтримуючи ідеї українського панславізму», означатиме видавати бажане за дійсне. Тим більше запідозрювати Тараса Шевченка у підтримці панславистичної ідеї, в якій українцям могла б бути відведена месіанська роль. Натомість у т. Шевченка є немало поетичних висловлювань стосовно рівності всіх народів, у тому числі, звісно ж, і слов'янських, які на його переконання здобудуть волю в Європі разом з українським народом.

Ідея єднання слов'янських народів, у тому числі українського, була однією із важливих політичних ідей, які відстоював і опоетизовував у багатьох своїх творах Тарас Шевченка. Він виступав проти штучно створеного імперськими державами поділу українців за регіональною ознакою.

І сьогодні, як і в ті часи, актуальними залишаються слова, написані Тарасом Шевченком у поемі «Гайдамаки» як відповідь тим, хто закликав його писати по-російськи:

Спасибі за раду.
Теплий кожух, тільки шкода –
Не на мене шитий,
А розумне ваше слово
Брехнею підбите.
Вибачайте... кричіть собі,
Я слухать не буду! [4, с. 69]

Аналізуючи ставлення Тараса Шевченка до Кирило-Мефодіївських ідей панславізму, слід зауважити, що до цього часу немає підтвердження того, чи був Шевченко членом цього товариства, оскільки на допиті 21 квітня 1847 р. він заперечував своє членство у ньому.

У цьому зв'язку ряд дослідників-шевченкознавців пов'язують арешт Тараса Шевченка не з його діяльністю у Кирило-Мефодіївському товаристві, а з поемою «Сон» та іншими публікаціями та рукописами політичного (політико-сатиричного) та національно-патріотичного змісту, в яких були навіть карикатурні описи імператора та імператриці: а) «од чужих, од москаля, од московського царя»; б) від своїх панів, перевертнів, «котрі помагають москалеві господарювати та катувати матір» – Україну, що вони «по-московськи цвенькають» і сміються зі своєї мови».

Ця версія підтверджується не тільки змістом паперів та творів Т. Шевченка, відібраних у нього під час арешту, але і довідкою начальника III відділення імператорської канцелярії шефа жандармів О. Ф. Орлову, в якій, зокрема, було сказано: «В бумагах его не оказалось ни устава Славянского общества, ни рукописи “Закон Божий” ни других бумаг, важных для открытия подробностей тайного общества; а в вещах – ни кольца, ни образа во имя св. Кирилла и Мефодия.

Из бумаг его, обращают на себя внимание стихотворения его, и только частью письма. Замечательные из них суть следующие: 1) Рукописная книга стихотворений самого Шевченко. Особенно два стихотворения, первое и называемое "Сон", исполнены противозаконных и возмутительных мыслей [...]. Нигде клеветы его столько не дерзки и не наглы, как при описании дворцового собрания.... Шевченко прибегает ко всем едким и пасквильным выражениям, где только касается до государя императора» [5, с. 115].

Відтак, можна зробити висновок, що російський царизм більше боявся Тараса Шевченка як революційного поета, розповсюдження його політичних ідей серед народних мас, ніж його участі у Кирило-Мефодіївському товаристві чи будь-якій іншій громадській організації. Серед численних політичних ідей особливо небезпечними для російського царизму були ідеї: державної незалежності та політичної свободи; соціальної рівності («неволя і бідність»); боротьби проти імперського панування («катів, людоїдів, що розпинають нашу Україну»); утвердження козацької державності.

Отже, Тарас Шевченко увійшов у історію української національної культури не тільки як геніальний поет, художник, але й як видатний національний політик. Його поетична спадщина хоч і не конкретизована у політичному сенсі, проте вона дає можливість кожному читачу, відповідно до рівня своєї політичної підготовленості, загалом освіченості та розуміння політичних процесів, що відбуваються у країні, одержати нові знання про політичне минуле українського народу, тогочасне Шевченкове суспільно-політичне буття і тим самим «гартувати» себе у політичному сенсі.

У цьому контексті автор солідаризується з високою оцінкою, яку дав відомий академік Національної академії наук України Іван Дзюба політичній, національно-політичній та філософській поезії Тараса Шевченка: «Велика його [Тараса Шевченка. – М. О.] заслуга перед українським, перш за все, а потім і перед іншими народами у тому, що він наполегливо впроваджував у масову свідомість ідеї демократизму, соціальної справедливості, правди і свободи...

Давши людству краще з українського, він в той же час дав українському краще з вселюдського – в самому рівні і якості своєї думки, свого слова» [1, с. 299].

Велич Тараса Шевченка полягає в ототожненні себе з українським народом, а тому його поетика позитивно сприймається різними поколіннями українців, яких він закликав:

Свою Україну любіть
Любіть її во время люте,
В останню тяжкую минуту
За нею Господа моліть.

1. Дзюба І. Довіку насущний / Іван Дзюба. Світ Тараса Шевченка: збірник статей до 175-річчя з дня народження поета // Записки НТШ. Філологічна секція. – Нью-Йорк, 1991. – Т. 214. – С. 288–300.

2. Луців Л. Тарас Шевченко про москалів і москальщину / Лука Луців // Тарас Шевченко. Збірник доповідей світового конгресу української вільної науки для вшанування сторіччя смерті патрона НТШ / [за ред. В. Стецюка, Б. Кравцева]. – Нью-Йорк, Париж, Торонто, 1962. – С. 54–67. 3. Охримович Ю. Розвиток української національно-політичної думки (від початку XIX ст. до Михайла Драгоманова) / Юліян Охримович. – Нью-Йорк: Вид-во Чарторийських, 1965. – 120 с. 4. Шевченко Т. Кобзар. Вибране / Тарас Шевченко. – К.: Вид-во «Радянська школа», 1961. – 696 с. 5. Шевченко Тарас: Документи і матеріали до біографії. 1814–1861 / Тарас Шевченко. – К., 1982. – № 226. – С. 88–159. 6. Шевченко Т. Кобзар / Тарас Шевченко. – К.: Видавничий поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 720 с.

Едуард Юрченко

Тарас Шевченко: між стихійним традиціоналізмом та теоретичним модернізмом

Висунуті в статті погляди на світоглядний аспект творчості Т. Шевченка спираються на його тексти, критику тощо. Аналізується широкий спектр поглядів Т. Шевченка: релігійних, соціальних, політичних, етичних тощо.

The article highlights interesting, specific ways of looking at the ideological aspect of T. Shevchenko's creativity based directly on his texts, criticism etc. We analyze T. Shevchenko's wide range of views: religious, social, political, ethical and so on.

Світогляд Тараса Григоровича Шевченка завжди був предметом палких суперечок, не стільки літературознавчого, скільки ідеологічного забарвлення. Найбільше напруження мало місце між двома полярними точками зору: марксистською, широко представленою не тільки в радянському шевченкознавстві, але й в межах народницько-соціалістичної течії українського руху, та націонал-традиціоналістської, яскравим репрезентантом якої можна вважати доктора Д. Донцова.

Марксистський погляд на світогляд Шевченка представляє його як типового революціонера-демократа в дусі XIX сторіччя. Він атеїст та антиклерикал,

переконаний егалітарист, схильний до «аристофобії», прогресист, зорієнтований на «світле майбутнє» та інтернаціоналіст з деякою схильністю до «націоналізму поневоленних народів» (така форма націоналізму толерувалась в марксизмі з поправкою на історичні обставини).

Інша, діаметрально протилежна точка зору, яку можна визначити як націонал-традиціоналістську, репрезентована, в першу чергу, в шевченкознавчих студіях Д. Донцова. В них ми можемо побачити зовсім іншого Шевченка: «поета лицарства українського», глибоко релігійного, аристократичного по власній вдачі та світогляду, шукаючого ідеалу в традиції –